

Knut Anton Mork, Professor emeritus ved NTNU og Handelshøyskolen BI.

Hvor utgangspunktet er galest...

Årets lønnsforhandlinger føres på feilaktige premisser. Da kan resultatet fort bli en my runde med lønns-, pris- og valutakursspiral.

Jeg hater lønnsoppgjøret...

Ikke hele tiden, naturligvis. Hvis det hele går stille for seg, eller det er jeg som får det største pålegget, da er det en naturlig del av vårens bilde og man tenker ikke mye på det. Men når de åpner kjeften og skriker som syke sjeler etter forbedret kjøpekraft, eller de har fått tak på en fet lederlønn eller en direktørbonus og flyr av gårde med dette i nebbet og skriker SKAL HA, SKAL HA! Da hater jeg lønnsoppgjøret...

Jeg håper leserne ser glimtet i øyet. Men lønnsoppgjør får meg faktisk svært ofte til å tenke på Odd Børretzen og måkene. Ikke desto mindre er de en viktig del av samfunnslivet vårt. Det lever jeg egentlig godt med. Det som gjør meg kritisk, er premissene forhandlingene føres på. De tar utgangspunkt i at kronkursen er gitt og at et oppgjør i frontfagsmodellens ånd påvirker verken den eller prisstigningen. Begge deler mener jeg er feil. Og de har fått lønnsoppgjøret i dagens situasjon til å bli krumtappen i en ulykksalig lønns-, pris- og valutakursspiral. Tross den gode inflasjonsnyheten i februar, som vel hovedsakelig skyldtes endrede sesongfaktorer for matvareprisene, har frontfagsmodellen gitt oss høyere og mer seiglivet inflasjon enn naboene våre.

Jeg fortener ikke arbeidstakerorganisasjonene i å ønske økt kjøpekraft. De har jo knapt nok sett reallønnsvekst siden 2013. Men det er få som snakker om hva som skjedde før 2013. Ifølge nasjonalregnskapet steg reallønna per time i fastlandsøkonomien med ikke mindre enn 3,1% i gjennomsnitt hvert år fra 2000 til 2013.

Det som drev denne fantastiske lønnsveksten, var den lange oljeinvesteringsboomen, som drev opp lønnsomheten i leverandøriindustrien og dermed lønnsnivået i hele fastlandsøkonomien.

Boomen var fantastisk. Problemet var at den stanset opp i 2013. Da ble det vanskelig å få reallønna til å fortsatt vokse raskere enn produktiviteten, som siden da har vokst med bare 0,6% per år i gjennomsnitt. Fra 2022 til 2023 vokste den med mindre enn 0,3% ifølge SSBs foreløpige tall. At reallønnsveksten da ble omtrent den samme, klarte ikke frontfagsmodellen å endre på.

Det tror jeg dessverre har en god forklaring. LO og NHO forhandler som nevnt under forutsetning av at valutakursen ikke påvirkes av lønnsoppgjøret, ei heller av forventninger om hva lønnsoppgjøret vil gi. Begge deler mener jeg er feil. Riktig nok vet jeg godt hvor vanskelig det er å lage gode valutaprogner. Men jeg tror heller ikke at valutakursene er upåvirket av økonomiske fundament. For meg ser det tydelig ut til at krona er blitt svekket av at oljeboomen er over, av at vi har en svak regjering og av at den nominelle lønnsveksten er høyere enn i våre naboland.

Det var det som skjedde i fjorårets lønnsoppgjør. LO krevde og fikk lønnstillegg ut fra den gode lønnsomheten i eksportvirksomheten. Problemet var at den lønnsomheten skyldtes kronesvekkelsen, som igjen hang sammen med frykten for et saftig lønnsoppgjør. Lønnsomheten hos dem som produserer for innenlandsmarkedet, var ikke på langt nær like god, så de måtte sette opp prisene for å få det til å gå opp. Det svekket krona videre. Det sendte lønn, prisnivå og valutakurs ut på en god spirallrunde.

Slik sviktet også en forutsetning til. Inflasjonsprognosen fra det tekniske beregningsutvalget viste seg altfor lav. Det var ikke tilfeldig, for lønnsveksten var blitt forhandlet fram under forutsetning av at den ikke ville påvirke prisstigningen. Det stemte bare ikke når forhandlingsresultatet økte kostnadene for dem som ikke selger til utlandet.

Jeg er redd for at historia vil gjenta seg i årets lønnsoppgjør. I så fall kan Norges Bank bli nødt til å heve renta enda en gang til. Ikke fordi renteforskjellen mot utlandet betyr så mye i og for seg, men for å signalisere at varig inflasjon over målet ikke aksepteres. Det lyktes i desember, men må kanskje gjentas.

Nå vil sikkert noen tolke meg som at alt ville bli bedre hvis bare arbeiderne bare kunne finne seg i å stå der med den berømmelige lua i handa. Det er ikke poenget mitt. Det jeg anser som problemet, er ikke at lønn bestemmes i kollektive forhandlinger, men at forhandlingene føres under feilaktige premisser. Da blir resultatet lett feil også.

For ordens (og plagiatpolitiets) skyld: Overskriften er hentet fra Henrik Ibsens «Peer Gynt», mens innledningen er en fri parafrasering av begynnelsen av sangen/diktet «Måkene», skrevet av Lars Martin Myhre og Odd Børretzen.

<https://www.dn.no/okonomi/okonomi/lonnsoppgjoret-2024/inflasjon/hvor-utgangspunktet-er-galest/2-1-1611146>